

PSYCHOLOGIE SE ZAMĚŘUJE NA NEJVĚTŠÍ SPOLEČENSKÉ PROBLÉMY: SKUTEČNĚ?

Svůj pohled předkládá: Bohumila Baštecká, 24. července 2017

15. Evropský kongres psychologie (European Congress of Psychology – ECP) s názvem *Psychologie se zaměřuje na největší společenské problémy* (*Psychology addressing society's greatest challenges*) se konal v kongresových prostorech RAI v Amsterdamu od úterý 11. do pátku 14. července 2017. O víkendu navazovalo Valné shromáždění EFPA – Evropské federace psychologických asociací (European Federation of Psychologists' Associations). EFPA též spolu s Nizozemským institutem psychologů a Belgickou federací psychologů kongres pořádala.

Vědecký program probíhal od středečního rána do pátečního večera. Dva tisíce účastníků si mohly vybrat z 22 zásadních sdělení od vyzvaných řečníků (keynote speakers) a z dalších zhruba 140 přednáškových bloků a řady posterových sdělení v devíti posterových blocích.

Vodítkem k výběru pro mě byly moje pracovní identity: jako členka Etické rady EFPA jsem sledovala etická zasedání, jako komunitní krizová pracovnice jsem se zajímala o bloky komunitní psychologie a jako klinická psycholožka se zálibou v odolnosti jsem navštívila i bloky věnované resilienci.

ETIKA (A LIDSKÁ PRÁVA)

Hned na prvním etickém zasedání položil zásadní otázku psycholog Exeterské univerzity a zástupce Britské psychologické společnosti v Radě pro psychologii a lidská práva EFPA Tony Wainwright: Proč psychologie tak obtížně uznává lidská práva? – Protože tradičně věří v neutralitu, nemá ujasněno, jaké hlavní „dobro“ může lidem přinést, a vychází z individualistické antropologie, odpověděla jsem si. Na diskusi ale nebylo mnoho času, proto jsem se raději s Tonym (kterého znám též z Rady pro etiku) dohodla, že mu napíšu a zeptám se, co o těchto odpovědích soudí.

Měla jsem přihlášené příspěvky do dvou etických symposií. V prvním o výuce etiky a reflektivním myšlení (Teaching ethics and reflective thinking) jsem se zaměřila na výuku v rozmanitosti (Kompetence pro rozmanitost a reflexivita). Rychlostí kvapíku jsem prolétla, co je rozmanitost a co kompetence pro ni, co reflektivní myšlení jako základní a každodenní stabilizace pracovníka a co reflexivní myšlení, které vnímá nejen vlastní předporozumění, ale rozumí i souvislostem jeho vzniku a tomu, jak je vystavěno. Podstatu sdělení, tedy jak reflexivní myšlení jako hluboký zážitek rozmanitosti učit, jsem už téměř nestihla. S druhým vystoupením v bloku Jak respektovat klienty, u nichž je zpochybněna schopnost se rozhodovat? (How to treat clients respectfully when there is concern about their decision making capacity?) to bylo snazší. Příspěvek jsem nazvala Svěprávnost a schopnost se rozhodovat: Etika psychologického posuzování založená na politickém rozhodnutí. Zaměřila jsem se na článek 12 (Rovnost před zákonem) Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením a s ním související podporované rozhodování a do tohoto politického a právního rámce umístila situaci psychologů, kteří jako soudní znalci posuzují intelektové schopnosti lidí s mentálním postižením. Myslím, že jsem poměrně srozumitelně objasnila základní etickou otázku v této oblasti: Kým jsou psychologové v souvislostech Úmluvy? Podpůrci ve vztahovém prostoru začlenění, nebo vykonavatelé moci v prostoru (ne)vyjádřených obav? Jak je v tomto kontextu vymezená jejich role, úkol a zodpovědnost?

Putovala jsem kongresem v etické stopě a začínala být neklidná: Jak se může psychologická etika v podobě Meta kodexu s jeho principy respektu, zodpovědnosti, integrity a kompetence

porovnávat s angažovaností, solidaritou a celospolečenskou provázaností etiky lidských práv? A proč o to vůbec usiluje, když na to pravděpodobně nemá instrumentarium? Na bloku o supervizní etice jsem už jen nevěřila vlastním uším: americká kolegyně se známým jménem v oblasti interní supervize prohlásila, že supervizor má být „agentem sociální změny“. Jenže „agent sociální změny“ je přímá citace z definice sociální práce.

KOMUNITNÍ PSYCHOLOGIE

Ano, tady jsem doma, řekla jsem si. Až na to, že komunitní psychologie se svými hodnotami, zásadami a kompetencemi (např. vzájemná závislost, rozmanitost a reflexivita, participace) a svým úsilím o společenskou spravedlnost zcela odpovídá (komunitní) sociální práci. A v situacích, kdy se snaží argumentovat psychologicky, může působit nevěrohodně či naivně. Jako třeba, když v příspěvku o mladých mužích, které naverboval Islámský stát, zaznělo, že to jsou „slabší osobnosti“, které podlely propagandě o hrdinství, mučednictví a boji v Božím jménu. Otázala jsem se, jaký psychologický pojem mají autorky označením „slabší osobnost“ na mysli. Ukázalo se, že měřily umístění vlivu (locus of control)! Pravděpodobně aniž tušily, že umístění vlivu nemá nic společného s hodnocením morální síly a že mladí muži, kteří věří v hrdinství ve jménu něčeho důležitějšího, než jsou oni sami, představují antropologickou konstantu.

Vyzvaný řečník za komunitní psychologii José Ornelas mluvil jasně včetně toho, že mluvil za projekt Housing first (Nejdříve bydlení): „Příčiny bezdomovectví jsou sociální, nejde o problém špatného chování nebo smůly. – Přišel čas, aby si psychologové uvědomili, že jejich intervence jsou důležité, avšak zakotveny jsou ve strukturálních věcech.“ V každém bloku byl předem určený diskutující, který příspěvky shrnoval. Po Ornelasově příspěvku v souhrnu zaznělo: „Pokud je naše pozice komunitní, zpochybňuje to expertní roli.“ Zajásala jsem.

ODOLNOST

Bloky o resilienci vyžadovaly především odolnost moji. Připadala jsem si jako na studentské konferenci: defilé výzkumů s nedostatečně definovanými pojetími odolnosti a s kvantitativními interpretacemi výsledků vzniklých na malých vzorcích. Vesměs jsem odcházel jinam. Pokud jsem zůstala, ptala jsem se. Například jsem se zeptala mladé japonské přednášející, jestli je Japonsko kolektivní kultura – přestávala jsem si být jistá. Je, odpověděla. Tak proč by měli mladí lidé hledat pomoc u odborníků na duševní zdraví stejně často jako na individualistickém Západě?, ptala jsem se dál. Odpovědi, která by zobrazila autorčino předporozumění, jsem se nedočkala. Leccos se však mohlo ztratit v překladu.

SVĚTLO NA KONCI TUNELU JE – VESMĚS DÍKY ELEKTRINĚ

Přitom téma odolnosti „diagnostikované“ napříč kulturami a kontexty v podání dalšího z hlavních řečníků Kanadřana Michaela Ungara bylo nanejvýš zajímavé, neboť odolnost se v jeho výzkumech proměňovala v závislosti na prostředí: například kombinace nepříznivého prostředí a odolnosti u dítěte znamenala dobrý školní prospěch; kombinace příznivého prostředí (bohatého, zajištěného atd.) a odolnosti u dítěte znamenala špatné prospívání ve škole - záškoláctví atp. Nepřekvapivě je Michael Ungar profesí sociální pracovník a rodinný terapeut.

Největší nadšení ve mně vzbudil blok Jak co nejvíce zvýšit dopad e-terapie (Maximizing the impact of e-therapy). Svižní řečníci, otevřenost k diskusi a spolupráci, výzkumy, které srovnávaly na velkých číslech dopad klasických terapií a terapií využívajících různé formy

internetového přenosu. „Pacienti internet milují, ale politici tomu zatím moc nevěří,“ zněl závěr.

Využitím technologií pro včasný záchyt varovných známek relapsu u afektivních poruch a schizofrenie se zabýval další vyzvaný řečník Uli Ebner-Priemer, profesor aplikované psychologie na Karlsruhe Institute of Technology. Důraz na psychopatologii skutečného života a její individuálně proměnlivé vzorce mi připomněl podobně zaměřený a v praxi již využívaný výzkum MUDr. Filipa Španiela z Národního ústavu duševního zdraví (NÚDZ).

SETKÁVÁNÍ

Z NÚDZ je též Marek Preiss, s nímž jsem se na kongresu několikrát potkala, když jsme přecházeli po chodbách z jednoho bloku na druhý. Pokaždé jsme šli opačným směrem: on důsledně chodil na bloky o pomoci uprchlíkům a byl nadšen. Já se jim důsledně vyhýbala, jsem přesycená.

Ostatní účastníci se kongresovými prostory také pohybovali po svých trajektoriích. S některými jsme se na přednáškách potkávali opakovaně, s některými vůbec. Byly i jiné možnosti setkání: u dopolední a odpolední kávy, poledních sendvičů, při uvítacím a závěrečném ceremoniálu. A také v místnosti technického servisu, kam jsme mohli předem zanést svoje flash disky a mít jistotu, že nám přítomní technici prezentace nahrají ve správném tvaru a pořadí do správného bloku. My Češi jsme navíc měli výhodu českého stánku, který propagoval Světový psychologický kongres v Praze 2020 a kde jsme o přestávkách postávali a seznamovali se.

UPOZORNĚNÍ A ÚLEVA NA ZÁVĚR

Kongres na mě působil jako poctivý a dobře organizovaný rychlokurs ve stylu „Stopařův průvodce po současné psychologii“. Zorientovala jsem se a inspirovala. K další orientaci bude pomáhat i web, kam chtějí pořadatelé umístit jednotlivé příspěvky či jejich anotace.

Při hledání na internetu však pozor - neplést! Na počátku září 2017 se pod stejnou zkratkou „ECP 2017“ ve stejných prostorách amsterdamského RAI koná (již 29.) Evropský kongres patologů s názvem Patologie pro péči o pacienty (Pathology for Patient Care). Ulevilo se mi při zjištění, že patologové se nechtějí zaměřovat na největší společenské problémy, ačkoli i oni hledají „přidanou hodnotu vědního a praktického oboru patologie“. Prostě jen chtějí zlepšit výsledky zdravotní péče o pacienty. Inspirativní možná i pro nás, psychology, a pro příští psychologické ECP 2019 v Moskvě.

O autorce

Klinická psycholožka a supervizorka PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D. působí na Katedře teologické etiky na Evangelické teologické fakultě UK, je autorkou řady publikací mj. z oblasti krizí a neštěstí, od roku 2013 zástupkyně ČR v Board of Ethics EFPA.

Kontaktní údaje:

Adresa: Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Černá 9, 115 55 Praha 1

e-mail: bastecka@etf.cuni.cz